

MAARIT SIRENI

Itä-Suomen yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos

Kylistä kohti uusia maisemia

Haastateltavana Jukka Oksa

Sosiologi Jukka Oksa on työskennellyt Karjalan tutkimuslaitoksessa vuodesta 1972. Hän on tutkinut muun muassa itäsuomalaisia ja venäjänkarjalaisia kyliä, tietoyhteiskuntahankkeita ja paikallista kehittämistä sekä tehnyt arviointitutkimuksia. Hän on lisäksi maaseutuosioologian dosentti. Jukka Oksa jäi eläkkeelle vanhemman tutkijan virasta vuonna 2009. Tutkimusprojektit kuitenkin jatkuvat.

Olen nähnyt sinut ensimmäisen kerran televisiossa 35 vuotta sitten. Miten päädyit Pientilan emäntien iltamiin?

– Toimittaja Jorma Molarius teki tuolloin Iltamat-ohjelmien sarjaa, jossa eri kansalaisryhmät vaativat päättäjiä tilille ja esittivät kulttuuripitoista ohjelmaa. Aikaisemmin oli näytetty muun muassa työttömien ja opiskelijoiden iltamat. Toimitus halusi järjestää pientilan emäntien iltamat, koska pientilojen ongelmat olivat kärkeviä, maaltapako voimakasta ja venämolainen protestiliike muutti poliittisia voimasuhteita. Iltamien järjestäjiksi valittiin Valtimon kunnan Sivakan ja Rasimäen kylien emännät, koska olimme tehneet näistä kylistä raportin Joensuussa 1973 järjestettyyn kesäseminariin, jonka nimi oli Demokraattisen suunnittelun viikko. Ilkka Alanen ja minä olimme iltamien paneelissa tutkimusraportin tekijöinä. Olimme ns. asiantuntijoita muuten päättäjistä kootussa paneelissa.

Miksi Helsingissä loppututkintonsa suorittanut sosiologi kiinnostui pohjoiskarjalaisten pientilojen ja kuolevien syrjäkylien kohtaloista?

– Luulin, että alueellinen eriarvoisuus ja alueiden ristiriidat liittyisivät jotenkin konfliktiteorioihin. Olin tehnyt sosiologian gradun rauhantutkimuksen uranuurtajan Johan Galtungin konfliktiteoriasta, jossa pohditaan sosiaalisen eriarvoisuuden eri ulottuvuuksia. Viestirykmentissä saadun radiokoulutuksen (varusmiespalvelun) jälkeen olin työttömänä ja yritin opiskella lisää konfliktiteoriaa rauhantutkimuslaitoksen pienellä apurahalla.

Joensuuhun oli 1971 perustettu Karjalan tutkimuslaitos, jossa Alasen Ilkka oli töissä Suomen akatemian projektissa. Hän soitti, että laitoksessa ollaan valmistelemassa toimintojen alueellista keskittymistä koskevaa tutkimusta. Palkkaa olisi tarjolla aluksi kahdeksi kuukaudeksi. Samaan aikaan Helsingissä haettiin tutkijaa myös kriminologian tutkimuslaitokselle, jonka paikan hakemista myös harkitsin. En kuitenkaan hakenut sitä, vaan lähdin Joensuuhun, aluksi Ilkka ja Leena Alasen olohuoneen sohvalle. Sieltä siirryin sitten joensuulaisen komisarion omakotitalon vinttihuoneeseen ja pian kimppa-asuntoon parin muun junan tuoman (Asko Suikkasen ja Jukka Ropposen) kanssa. Lapsi ja vaimo tulivat myöhemmin perässä Joensuuhun.

Ensimmäiset kuukaudet töissä menivät jatkora-

hoituksen hakemiseen. Seuraavana keväänä Karjalan tutkimuslaitosta pyydettiin tekemään raportti pohjoiskarjalaisesta kylästä. Se sai meidät kokoamaan vapaaehtoisen ryhmän, joka lähti sitten kenttätöihin Sivakkaan ja Rasimäkeen. Eivätkä Itä-Suomi ja maaseutu olleet minulle outoja, koska olin kasvanut puun juurella, mökissä Kuopion maalaiskunnan Hiltulanlahdessa ja sitten asunut oppikouluajan Kuopiossa.

Miten kylätutkimus sopi silloisen Joensuun korkeakoulun missioon, visioon ja strategiaan?

– Ainakin Karjalan tutkimuslaitoksen itseymmärrykseen se sopi mainiosti. Laitos oli perustettu tuomaan tutkimusprofiilia Joensuun opettajankoulutuskorkeakouluun. Laitoksen perustamisen perustelut olivat kehitysaluepoliittisia ja kulttuurisia, mikä toi laitokseen alusta lähtien sekä humanisteja että yhteiskuntatieteilijöitä. Myös biologia tuli mukaan, mutta se kehittyi eri logiikalla erikoistuen kaloihin, järviin ja sedimentteihin.

Kylätutkimus oli siis periaatteessa haluttua, mutta 1970-luvulla sen tulokset ja tulkinnat kietoutuivat tuolloisiin puoluepoliittisiin riitoihin. Vallitsevan maakunnallisen kehittämisajattelun valossa nuoret sosiologian maisterit edustivat liian marxilaista ja liian kriittistä teoriamaailmaa. Pakon edessä useat lähtivätkin Joensuusta muualle. Minut oli pakko jättää taloon, koska satuin olemaan oikeaan aikaan ay-aktiivi ja luottamusmies. Myöhemmin nämä ristiriidat asettuivat ja päästiin keskittymään enemmän tutkimukseen.

Osallistuit kaikkiin neljään Sivakkaa ja Rasimäkeä koskeneisiin tutkimushankkeisiin Karjalan tutkimuslaitoksessa. Millä vuosikymmenellä tehtiin parasta maaseutututkimusta?

– Minun mielestäni jokainen Sivakka ja Rasimäki-tutkimus oli oman aikansa parasta maaseutututkimusta. Vaikka ensimmäinen raportti oli vain esitutkimusmoniste, kaikessa yhteiskunnallisessa hehkutuk-

sessaan se loi uudenlaista käsitystä kylätutkimuksesta, joka oli yhtä aikaa alueen väestön ongelmiin sitoutunutta ja yhteiskuntateoreettisesti innostunutta. Toinen hanke oli jo aito monitieteinen tutkimus, joka toi kahden tapaustutkimuksen avulla uudenlaista käsitteistöä ja tulkintaa suomalaisesta maaseudusta. Se loi ainakin omalla ajattelulleni joitakin teoreettisia ankuripaikkoja. Sitten 1990-luvulla tehtiin paljon monella eri tavalla hyvää maaseutututkimusta, jossa maaseudun ”toimijuutta” alettiin ymmärtää monipuolisemmin. Kyläraportti vuodelta 1996 edustaa tätä näkökulmien moninaisuutta ilman kovin vahvaa kokonaissynteesiä. Viimeinen raportti ”Kylän paikka” on upea, koska siinä otetaan kiinni sekä nykymaailmasta että kylää koskevan julkisuuden ja tutkimuksen pitkistä linjoista.

Onko kansainvälisten referoitujen artikkeleiden määrä oikea mittari maaseutututkimuksen tason arvioimiseksi?

– Maaseutututkimuksen tasoa arvioi sekä kotimainen että kansainvälinen tutkijayhteisö. Oman lisänsä tuovat maaseudun kehittäjät ja muut toimijat, jotka käyttävät tutkijoiden löytöjä ja käsitteitä omien käytäntöjensä parantamiseen. Suomalaisen maaseutututkimuksen tulokset välittävät meidän kokemuksiamme muihin maihin, myös kehitysmaihiin. Kansainväliset artikkelit ovat yksi mittari mutta ei suinkaan ainoa. On tärkeää, että jokainen tutkimusryhmä miettii itse, kenen silmissä se haluaa olla arvostettu.

Mikä on oman tutkijanurasi kiinnostavin tutkimushanke ja miksi?

– Valinta on lähes mahdoton. Usea hanke on ollut omalla hetkellään se kiinnostavin. Ehkä kuitenkin eniten päätä on huimannut informaatioteknologian, arjen ja paikallisen kehittämisen suhteiden vuoristorata. Siihen on kuulunut lukuisia arviointejakin sekä KTM:n ja Akatemian tutkimushankkeet. Sen innokas ja työtä pelkäämätön ryhmä on vienyt menses-

Tutkija Jukka Oksa Pientilanemäntien iltamat -ohjelmassa 1975.

sään kokonaan uusien paradigmojen äärelle.

Entä mikä oli kiinnostavin kehittämishanke?

– Roolini kehittämishankkeissa on ollut olla tutkijana ja arvioitsijana. Ainakin haastavin oli Kirgiisiassa tehty sosiaalisten vaikutusten arviointi. Tilaaja oli Aasian kehityspankin rahoittama tienrakennushanke. Kirgiisian vuoristokylissä kyselimme kolmella kielellä, mitä tien ja liikenneyhteyksien parantaminen ihmisille merkitsee. Myös maa- ja metsätalousministeriön rajayhteistyön arviointi oli opettavainen sekä rajanyliden että projektityhteistyön mielessä. Todella vaikea ja hankala oli puolestaan EU:n Pohjoisen Periferian ohjelman Deserve, jossa täysin eri maailmoista tulevat toimijat kehittivät syrjäisen maaseudun palveluja. Se kyllä julistettiin menestystarinaksi, mutta itse katson sitä toisin.

Mitä tutkimusteemoja sinulla on pöytälaatikossasi eläkepäivien varalle?

– Minusta eläkepäivät on turhan totalisoiva käsite. Harrastukset ja kouluikäiset kaksoiset vievät aikaa, mistä syystä teen jo nyt osa-aikatyötä. Työn alla on artikkeli kylätutkimuksen pitkästä taipaleesta. Olen koonnut myös aineistoa sähköpostihuijauksista, joista haaveilen kirjoittavani ennen pitkää. Lisäksi olen sekaantunut hankevalmisteluihin, joiden aiheena ovat Pielisen Karjalan uudet tietoyhteiskuntahankkeet. Uutta on myös yhteistyö Namibian yliopiston tutkimuskeskuksen kanssa.

Onko edessä muita yllätyksiä?

– Pätkätöihin sitä Joensuuun tultiin, joten ainahan se on mielessä, muutto uusiin maisemiin.